

SPRAWOZDANIA I RECENZJE

Liturgia Sacra 14 (2008), nr 1, s. 145–170

***Liturgia jako „locus hermeneuticus” —
znaczenie hermeneutyki w liturgii.***
Sprawozdanie z konferencji naukowej

(Warszawa, 15 kwietnia 2008 r.)

Sekcja Liturgiki Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie zorganizowała w dniu 15 kwietnia 2008 r. Konferencję naukową „*Liturgia jako „locus hermeneuticus” — znaczenie hermeneutyki w liturgii.*” Otwarcia konferencji i powitania gości dokonał ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki — dziekan Wydziału Teologicznego UKSW. Ks. prof. dr hab. Jacek Nowak — kierownik sekcji liturgiki i główny organizator konferencji wprowadził zgromadzonych uczestników w zagadnienie hermeneutyki liturgicznej, wychodząc od ukazania etymologii samego słowa „hermeneutyka”.

Pierwszy referat: *Alla ricerca di un metodo ermeneutico della liturgia* wygłosił ks. prof. dr Matias Augé (Papieski Instytut Liturgiczny św. Anzelma w Rzymie). Prelegent na samym początku swojego referatu zwrócił uwagę na fakt, iż przez długi czas mieliśmy do czynienia z obrzędowością naznaczoną patologią rubrycyzmu, dlatego też liturgia była zredukowana do zwykłego świadka tradycji. Dopiero Sobór Watykański II nadał uprzywilejowane znaczenie wymiarowi teologicznemu liturgii. Doświadczenie misterium dokonuje się poprzez obrzęd, który ma wpływ relacyjny na celebrycę i człowieka w nim uczestniczącego. Odwołując się do obecności tekstów Pisma Świętego w liturgii, ks. prof. Augé podkreślił, iż na płaszczyźnie liturgii teksty biblijne są interpretowane w kontekście zbawczego znaczenia celebracji. W konkluzji swoich rozważań prelegent stwierdził, iż hermeneutyka tekstów biblijnych czy liturgicznych musi dokonywać się w różnych fazach i po-

winno się uwzględniać w niej wszystkie trzy aspekty: historyczny, teologiczny i antropologiczny. Natomiast same metody hermeneutyczne mają na celu aktualizację tekstu dla życia czytelników, a hermeneutyka liturgiczna potrzebna jest do zrozumienia w pełni samej celebracji.

Drugi z prelegentów — ks. dr hab. Andrzej Żądło z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach — przedstawił referat zatytułowany: *Hermeneutyka tekstów euchologijnych w kluczu diachronicznym i synchronicznym*. Wychodząc od przedstawienia teologicznej wartości tekstów euchologijnych, zauważył, że teksty euchologijne są jakby od środka przeniknięte treściami wiary, ponieważ są komponowane w duchu wiary. W formule słownej jest zatem zawarty pewien ładunek teologiczny. Wnikając w ten ładunek, mamy prawo poznawać wiarę Kościoła, a w samej liturgii dostrzegać żywą syntezę teologiczną. Następnie ks. Żądło przedstawił, na czym polega analiza zawartości form modlitewnych w kluczu diachronicznym. Do wyznaczonego celu prowadzi — jego zdaniem — specyficzny akt interpretacyjny. Najpierw należy zastanowić się nad drogą powstawania formuły modlitewnej. Hermeneutyka tekstów w kluczu diachronicznym polega zatem na poddaniu ich analizie historyczno-krytycznej, która dąży do odtworzenia genezy tekstu poprzez wskazanie na sytuacje i procesy, towarzyszące jego powstawaniu. Natomiast w kluczu synchronicznym hermeneutyka tekstów euchologijnych sprowadza się do analizy lingwistycznej tekstu, która wchodzi w zakres postępowania semiotycznego. Bierze się zatem pod uwagę strukturę językową formuły modlitewnej: bada się znaczenie poszczególnych słów, wyrażeń, zdań oraz uwzględnia relacje paradygmatyczne (tzn. związki, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi wyrazami) w celu dotarcia do tego, co dany tekst zamierza wyrazić.

Po przerwie referat na temat: *Nowe propozycje dla hermeneutyki analiz syntagmatycznych* wygłosił ks. dr Jan Rusiecki (Warszawa, UKSW). Prelegent swoje wystąpienie rozpoczął od wyjaśnienia pojęcia syntagmy, stanowiącej istotny element w analizie semantycznej tekstów liturgicznych. Przedmiotem zainteresowania hermeneuty liturgicznego nie są wszystkie syntagmy, jakie można wydobyć z danego tekstu, ale tylko te, które są utworzone przynajmniej przez wyrażenia złożone, czyli zwroty (np. „Bóg wszechmogący”). Chodzi zatem tu o zwroty charakteryzujące się pewną logiczną całością znaczeniową, które zawierają już w sobie podstawową treść teologiczną i mogą być podstawą dla dalszych poszukiwań badawczych. Ks. dr Jan Rusiecki w swoim referacie przedstawił również kognitywną koncepcję zdarzeń semantycznych jako próbę odpowiedzi na pytanie o zasady postępowania w analizie semantycznej wyrażeń syntagmatycznych. Zdaniem prelegenta można wyodrębnić siedem podstawowych schematów zdarzeń, odnoszących się kolejno do: istnienia, wydarzenia, działania, doznawania, posiadania, przemieszczania i przekazywania. Następnie autor referatu omówił poszczególne typy syntagm zdarzeniowych na przykładzie wybranych tekstów euchologijnych Mszału Rzymskiego.

Kolejny z prelegentów — ks. prof. UKSW dr hab. Jacek Nowak — podjął refleksję na temat: *Znak a poszukiwania nowych symboli w liturgii*. Zdaniem prelegenta w liturgii nie tylko słowo spełnia swoją rolę, ale także wszystko inne, co składa się na wymiar antropologiczny, czyli znaki i symbole. Te ostatnie w liturgii mają swoje odniesienie biblijne. Najpełniejszym i najdoskonalszym znakiem w komunikacji bosko-ludzkiej był Jezus Chrystus. Znak w liturgii jawi się jako *katabasis*, staje się środkiem przekazu pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Ks. Nowak podkreślił w swoim wystąpieniu, iż na znak w liturgii należy spojrzeć szerzej niż poprzez pryzmat samych sakramentów, ponieważ do znaków liturgicznych można zaliczyć także te czynności, które w swym określeniu używają terminu „znak”. Natomiast symbol na gruncie liturgii będzie dotyczył gestów, postaw, elementów naturalnych. Człowiek potrzebuje symboli, aby móc przybliżyć sobie to, co duchowe. Symbol staje się ważnym środkiem poznawania tajemnicy i wprowadza do liturgii istotny element, jakim jest emocjonalność, wywierając przy tym wpływ na rozwój duchowy człowieka. Ukazując relację pomiędzy symbolem a znakiem, prelegent stwierdził, iż symbol przyjmuje na siebie rolę pełnego objawienia znaku. Pełni on zatem w stosunku do znaku rolę służebną.

Po wygłoszeniu referatów miała miejsce ożywiona dyskusja. W czasie dyskusji zabrał głos między innymi ks. dr hab. Bogusław Migut, który nawiązując do refleksji ks. prof. Bogusława Nadolskiego, postawił pytanie ks. prof. Matiasowi Augé: „Czy hermeneutyka tekstów liturgicznych polega na odczytywaniu sensu czy na nadawaniu sensu danemu tekstowi w kontekście określonej celebracji?” W odpowiedzi prelegent z *Anzelmianum* stwierdził, iż należy odróżnić dwie rzeczy: najpierw szukamy sensu danego tekstu, a potem zastanawiamy się nad tym, jak to znaczenie mu przypisywane odbiera i przyswaja uczestnik celebracji (np. odmienny będzie odbiór tego samego tekstu o charakterze pokutnym, odczytywanego w Wielkim Poście w środowisku dotkniętym tragedią wojny, a inny w kontekście demokracji, wolności). Z kolei doktorant UKSW Piotr Feliga zauważył, iż jego zdaniem sam temat konferencji: liturgia jako *locus hermeneuticus* może budzić pewne dwuznaczności i postawił prelegentom pytanie, czy sama liturgia była czymś, co wywierało wpływ na rozumienie naszej wiary. Ks. dr hab. Andrzej Żądło stwierdził, iż odpowiedź na to pytanie znajduje się w pierwszym z wygłoszonych wykładów. Liturgia nie może być oderwana od tego, co jest przed, i od tego, co jest po. Hermeneutyki, według jego opinii, nie można ograniczać jedynie do samej warstwy naukowej, ale jest ona obecna w trakcie sprawowania liturgii. Sposób wypowiadania danego tekstu w czasie celebracji świadczy o tym, jak go rozumiemy.

W części popołudniowej konferencji wygłoszono jeszcze trzy referaty: (1) *Współczesne metody interpretacji Pisma Świętego w liturgii* (ks. prof. dr hab. Janusz M. Czerny, Uniwersytet Opolski); (2) *Hermeneutyka liturgii w służbie teologii liturgii według ks. A. M. Triacca* (ks. dr hab. Bogusław Migut, Katolicki Uniwersytet Lubelski); (3) *Ks. Adam Durak propagatorem hermeneutyki liturgicznej w Polsce* (Ks. mgr lic. Ireneusz Koziorzębski, UKSW). Pierwszy prelegent omówił współ-

czesne metody interpretacji tekstów biblijnych, używanych w czasie liturgii. Drugi z prelegentów przedstawił wizję hermeneutyki liturgii na podstawie analizy dorobku naukowego największego twórcy i protagonisty teologii liturgicznej szkoły rzymskiej, jakim był Achille Maria Triacca. Zdaniem ks. dra hab. Bogusława Miguta ten ostatni pomimo oryginalności swoich poglądów, w znacznym stopniu bazował na refleksji teologicznej swoich mistrzów — Vagagginiego i Marsiliego. To właśnie Triacca zaproponował ujęcie liturgii jako celebracji zbawczego misterium w celu ogarnięcia życia, aby mogło być ono ogarnięte zbawczym misterium Boga w Chrystusie. Z kolei trzeci z popołudniowych prelegentów starał się ukazać, w jaki sposób śp. ks. prof. Adam Durak (UKSW) popularyzował i rozwijał hermeneutykę liturgiczną na gruncie polskim. Owocem pasji naukowej ks. prof. Duraka, ukierunkowanej ku hermeneutyce liturgicznej, było między innymi utworzenie pierwszej w Polsce Katedry Hermeneutyki Liturgii na UKSW, której był kierownikiem.

Po wygłoszeniu referatów miała miejsce dyskusja nad ich treścią, po której ks. dr Jan Rusiecki dokonał podsumowania i zamknięcia konferencji.

Ks. Waldemar Bartocha